

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1068557/5

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם מאיר שלוש – ראב"ד, הרב שמואל אברהם חזן, הרב רפאל זאב גלב

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד טליה שקולניק-קרייר)

נגד

הנתבע/ת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד צחי זיסמן)

הנדון: גירושין

פסק דין

בפנינו תביעת גירושין שהגישה המבקשת מול תביעת שלום בית שהגיש המשיב.

תיאור העובדות

הצדדים נישאו זה לזה בתאריך (18.09.96) נישואין ראשונים לצדדים ולהם שני ילדים משותפים. מזה כשנה וחצי שהמבקשת עזבה את הבית ומבקשת היא להתגרש. לטענתה, בעבר סבלה מהשפלות רבות אף ליד אחרים (שורות 35-39 לפרוטוקול מיום ג' אייר תשע"ו (11.5.16) לרבות אלימות פיזית ומילולית (שורות 39-42 שם) עד שהחליטה לעזוב את הבית.

עוד טענה כי גם באחד הבקרים כאשר חשה ברע וביקשה להתפנות לבית חולים בחר המשיב לעזוב את הבית ולהותיר אותה על הרצפה עד הופעת אמה (שורות 28-30 שם). המבקשת גם ציינה התנהגות פסולה של המשיב עם לקוחות ונשים זרות (שורות 36-37 שם). לדבריה, בעבר היו ביעוץ שלא הועיל וכיום תהום פעורה ביניהם ולפיכך אינה מוכנה כלל לחזור לסיוט בו היתה (שורות 43-45 שם). עוד ציינה כי מוכנה היא להיבדק בפוליגרף להוכיח את כל טענותיה.

מנגד המשיב הכחיש את המיוחס לו וביקש שלום בית. לדבריו 'אני מעולם לא הרמתי ידיים' (שורה 58 שם). באותו יום היא אמרה שלא מרגישה טוב רציתי לגעת בה והיא העיפה אותי (שורה 59 שם). כמו כן הכחיש את אותן טענות פסולות שנגדו (שורה 74 שם) וסיכם דבריו 'שום דבר ממה שנאמר פה אינו נכון' (שורה 75 שם).

שאלת בית הדין מדוע מבקש הוא לשקם את הנישואין עם אישה הממציאה עליו טענות כל כך קשות, טענות שבגינן עשוי הוא להיאחז בסבך משפטי לחינם, לא זכתה לתשובה ברורה. עם זאת המשיב ביקש להפנותם ליעוץ מתאים והוסיף 'אני אכבד כל החלטת בית הדין מבחינתי זה קודש קדשים. גם אם זה יהיה לגירושין' (שורה 95 שם). בעצת בא כוחה הסכימה המבקשת לאמור ואכן בתום הדיון התקבלה החלטה בהתאם. בשלב זה בית הדין הותיר על כנו את הצו למדור ספציפי שניתן בעבר לטובת המשיב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביום י' תמוז תשע"ו (12.7.16) התקבלה הודעת היועץ כי הצדדים מתבצרים בעמדתם והמבקשת הציגה עמדה נחרצת לגירושין אך למשיב קשה לקבל זאת ומשכך אין מקום להמשך הייעוץ.

בדיון נוסף מיום ח' כסלו תשע"ז (8.12.16) טענה המבקשת כי המצב הולך ומחריף וכי אין כל סיכוי לשיקום הנישואין (שורות 37-41 שם). מנגד המשיב חזר ובקש פסק זמן נוסף לבחון את שלום הבית (שורה 98 שם). המבקשת חזרה והצהירה 'לא יעזור לו לא חודש ולא כמה חודשים' (שורה 99 שם). בית הדין ניסה לגבש הסכמות עם הצדדים ללא הצלחה ולפיכך נקבע מועד לחקירות.

בדיון מיום כ"ו שבט תשע"ז (22.2.17) המבקשת אישרה בחקירתה את כל טענותיה לרבות האלימות ממנה סבלה למרות שלא התלוננה על כך עד כה. לדבריה 'כאשר אתה כלוא בתוך אלימות אתה כלוא בתוך עצמך ומשתנק' (שורה 100 שם).

מנגד, המשיב הודה כי אכן המבקשת חשה ברע ובקשה את עזרתו אך הוא בחר ללכת לעבודתו במספרה וכדבריו 'יש לנו המון לקוחות והתחייבויות אני לא יכול להישאר' (שורה 141 שם) ושא כפי שטען בדיון מיום ג' אייר תשע"ו (11.5.16 שורה 59 שם). המשיב חזר והכחיש את המיוחס לו אך בניגוד למבקשת סרב להיבדק בפוליגרף (שורה 175 שם).

לבקשת באי כוח הצדדים נקבע מועד דיון ליום י"ז אדר תשע"ז (15.3.17) להופעת עדים. שלושת העדות שהציגה המבקשת חיזקו בצורה משמעותית את הטענות הפסולות שכנגד המשיב כמו גם את טענות המבקשת על השפלה וזלזול כמתועד באריכות בפרוטוקול.

למרות כל זאת המשיב סרב להתגרש, ומאחר והתקבלו סיכומי הצדדים נדרש בית הדין להכרעה שלפנינו.

דיון והכרעה

כאמור מזה כשנה וחצי שהצדדים גרים בנפרד והמבקשת נחרצת בתביעתה להתגרש. לבקשת המשיב בית הדין הפנה את הצדדים לייעוץ מתאים אחר קבלת הסכמת המשיב כי הוראות היועץ והחלטות בית הדין יהיו מחייבות. מתגובת היועץ נראה כי אין כל סיכוי לשלום בית וכפי שהמבקשת חוזרת ומצהירה בכל עת אך למרות זאת עד כה המשיב מאן להתגרש.

טענות המבקשת מלמדות כי המשיב מאוס עליה הן מחמת האלימות הפיזית והמילולית והן מחמת ההשפלות הרבות מהם סבלה ועל כולם המעשים הפסולים המיוחסים למשיב שקבלו חיזוק משמעותי מהעדויות שהתקבלו בבית הדין.

הן אמת כי המשיב הכחיש את כל המיוחס לו וכדבריו 'שום דבר ממה שנאמר פה אינו נכון' (שורה 75 לפרוטוקול מיום ג' אייר תשע"ו (11.5.16)), אך למרות זאת 'הודה במקצת' כי בחר לנטוש את המבקשת לבדה למרות בקשתה שיפנה אותה לבית החולים (שורות 139 – 141 לפרוטוקול מיום כ"ו שבט תשע"ז (22.2.17)).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדיקת פוליוגרף וסירוב בדיקה

והנה, הסכמת המבקשת להיבדק בפוליוגרף עשויה ללמד כי אף יתר טענות המבקשת נכונות הם ולפחות הוא כרגליים לדבר לכל טענותיה. זאת לעומת זאת התנגדותו הגורפת של המשיב לבדיקה זו העשויה לשמש כהודאה בנטען עליו.

וכיוצא בזה נקבע גם בפסקי דין רבניים (כרך יב עמוד 93) ודבריהם תואמים להפליא את נדון דידן וז"ל שם:

הנכון הוא שמכונה זו בדרך כלל - ורק בדרך כלל - מצליחה לחשוף דברי שקר של אדם, ובמשפט פלילי כשלנאשם ששמורה לו זכות השתיקה, הסירוב להיחקר במכונה זו איננו עומד לו לרועץ. אך דבר זה אין לו ולא כלום עם הליך אזרחי שבו יתכן ולפעמים די בראיות נסיבתיות שיוכיחו כמו רגליים לדבר ואז הסירוב של צד אחד להיחקר במכונת האמת יכול שיהא נסיבה נוספת המוכיחה את הרגליים לדבר. כך הוא הדבר לכאורה גם בענייננו כשהתנהגות האישה, בריחותיה, טענותיה וסירוב הבעל להיחקר במכונת האמת מצטרפים לראיות האחרות שהובאו בפני בית הדין בקשר עם אלימות הבעל.

אמור מעתה כי התנגדות המשיב להיבדק במכונת אמת מול נכונותה הנחרצת של המבקשת להיבדק עשויה ללמד כי יש צדק בטענות התובעת.

ודבר זה כבר נפתח בגדולים שבשו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן כד) נשאל אודות שוחטים שיצא עליהם קול שאין להם הרגשת הסכין וההלכות אינם שגורים בפיהם ומשמיטים עצמם מלעמוד למבחן גם אחר שהזמינום, וכתב שם:

הדבר פשוט דכל כהאי גוונא אם מונעים מזה יש מזה ראייה שהקול אמת וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ג מהלכות סוטה הלכה ב) דאם אמרה איני שותה יוצאה בלא כתובה. ובכסף משנה כתב משמע לרבינו דכל שאמרה איני שותה אף על פי שלא אמרה בפירוש טמאה אני מפסדת כתובה דכיון שפחדה מלשתות מוכחא מלתא ודאי שהיא טמאה שאלו היתה טהורה לא היתה נמנעת מלשתות והכי אמרינן בירושלמי [...]

וכבר כתבתי בחיבורי דעת תורה (סימן א סקי"ב וסקי"ג) דגם בשוחט ובודק שיש לו קבלה אם יש איזו חשש צריך לחזור ולעמוד על המבחן. ואחר שכבר הוזמנו השוחט ובודק הנ"ל לעמוד על המבחן והם מונעים בזה הדבר פשוט שאסור לאכול משחיטתם כל זמן שלא יבררו הבחינה כדת בפני שוחט ובודק מובהקים ולפני רב הנבחר מהקהל.

והניף ידו שנית בתשובתו הרמתה (חלק ו סימן קלג) עיין שם. ומרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (חלק ב סימן ד אות ב) כתב להעיר על הכסף משנה שהרי מפורש כן במשנה (כד.) 'ואלו לא שותות ולא נוטלות כתובה האומרת טמאה אני ושבאו עדים שהיא טמאה והאומרת איני שותה'. וכן תמה הרב פרי חדש בנימוקיו במים חיים ע"ש. ועל כל פנים לפי דרכנו למדנו שהאומרת איני שותה אנו דנים אותה כאילו שתתה ונמצאה טמאה.

וכיוצא בזה נפסק בבית הדין דידן (פסק דין מיום ח' באייר תשס"ח 13.5.08 תיק 562959/1) על אודות סירוב אישה להיבדק בפוליוגרף וזה לשונם:

'הנה כל מי שעניו פקוחות רואה בעליל שהאישה מסרבת לעבור את הבדיקה כי היא חוששת שמא יתגלה מה שהיא מעוניינת להסתיר. ונראה שיש רגליים לדבר לטיעוני הבעל שהאישה זינתה תחתיו [...]. וכבר כתב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרא"ש בתשובותיו כלל ק"ז שצריך הנתבע להשיב לכל השאלות שנשאל על ידי בית הדין ואם אינו רוצה להשיב [...] אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות וכיון שנראה לדיין שאם היה זה משיב על שאלותיו היה הדבר מתברר, ומחמת שלא התברר הוא כובש דבריו, יעשה הדיין כאילו השיב ונתברר שקרו [...] עיין שם.

וכן יש ללמוד מהמבואר בשו"ת אמרי יושר (סימן עו) כי המתחמק לבוא לבית הדין הוא כמודה בטענות הנטענות עליו ע"ש. ודון מינה נמי למסרב להיבדק ולברר טענותיו כי הינו בכלל זה. וראה עוד בשורת הדין (חלק ז עמודים נו – נח וחלק יב עמוד רסט) וכן נעשה מעשה בבית הדין דידן (תיק 586734/1) ועיין עוד באגרות משה (אבן העזר חלק ד סימן צח) ע"ש.

הן אמת שיש המפקפקים בבדיקה זו ומהימנותה ולדבריהם אין לחייב צד הנמנע מבדיקה ואין לראות בזה ראיה ברורה לצד שכנגדו כמבואר בפסקי דין רבניים (חלק יג עמוד 224 פסק דין מאת כבוד מרן הראשון לציון הרב ציץ אליעזר והרב א. שפירא זצ"ל) ופסק הדין נדפס גם בשו"ת יביע אומר (חלק ז חושן משפט סימן ח) וגם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק טז סימן מז אות י) וראה עוד בשורת הדין (חלק י עמוד רכו) ובשו"ת משפטיך ליעקב (חלק ד סימן כג) ע"ש.

אולם בנדון דידן מגרעות נתן, מאחר וסירובו של המשיב להיבדק בפוליקרף עולה בקנה אחד עם הטענות הפסולות המיוחסות לו שנטענו גם מפי שלושת העדות שהציגה המבקשת אשר חיזקו בצורה משמעותית את הנטען עליו.

זאת ועוד, הגם שלגבי ממון צריך ראיה ברורה כדי לחייב ממון אך לעניין חיוב בגט יש להקל יותר לפחות לגבי אומדנא וכמבואר בדברי הגר"ח שאנן בספרו עיונים במשפט (חלק א סימן ז עמוד עג) ושכן מוכח מדברי הבית שמואל (סימן עז סקל"ב) בשם הפרישה שהרי הטוענת אין לו גבורת אנשים נאמנת משום דאינה מעיזה פניה נגד בעלה אבל אינה נאמנת בטענה זו עצמה להוציא ממון ע"ש. ולפי דרכנו למדנו שאף טענה דלא מהני בה להוציא ממון, מהני לחייב בגט.

משיאה שם רע בשכנותיה

איברא, דאף בלאו הכי יש לומר כי טענות המבקשת שכאמור קיבלו חיזוק מהעדויות שנשמעו בבית הדין בכלל משיאה שם רע בשכנותיה, שוודאי גנאי גדול הוא לאישה שבעודה נשואה מכנף הארץ זמירות נשמעו על מעשה בעלה.

וכיוצא בזה מבואר בשו"ת תומת ישרים (לרבנו תם י' יחייא - סימן פד) שנשאל על אודות אישה ששהתה עשר שנים ולא ילדה ובעלה נשא אחרת עליה וכעת תובעת גט וכתב שם :

וקרוב אני עוד לומר דאפשר לדמות להנהו דמייתי פרק כל המדיר (כתובות עא:) דהדירה שלא תלך לבית האבל וכן שלא תשאל משום שמשיאה שם רע בשכנותיה. ובדורות הללו שאין נושאים שתי נשים וכל האנשים יש להם אישה אחת גנאי גדול הוא לאישה שישא אחרת עליה ואין לך שם רע גדול מזה.

הרי שאף הנושא אישה כדת על אשתו, גנאי הוא לה וקל וחומר כשנשמעים קול ועדויות על מעשה המשיב באיסור ולא בהיתר שוודאי גנאי גדול הוא לאישה וברור דלא גרע מהמדיר אשתו שלא תשאל נפה וכברה שיוציא וייתן כתובה. וראה עוד בפסקי דין רבניים (חלק ז עמוד 201 ואילך) ואכמ"ל.

והנה כתב הרמ"א (סימן קנד סעיף א) :

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מי שהוא רועה זונות ואשתו קובלת עליו אם יש עדות בדבר, שראו אותו עם מנאפים או שהודה יש אומרים שכופין אותו להוציא (חידושי אגודה דיבמות).

ולכאורה צריך ביאור שהיה סגי לומר אם יש עדות בדבר ותו לא מידי, ואמאי הוסיף הרמ"א 'שראו אותו עם מנאפים' ומאי קמ"ל בזה. ומצאתי בשו"ת שמע שלמה (חלק ג סימן יט אות ה) שכתב דכוונת הרמ"א דלא בעינן עדות גמורה שראו אותו רועה זונות ממש או שגרים יחד, אלא סגי כשראו שהולך עם מנאפים דהוה רגליים לדבר לטענת האישה שהוא רועה זונות.

וביאר שם טעמא משום שקשה להוכיח דברים אלו בברור מוחלט וגם חזקה שהאישה לא תטען על בעלה דברים חמורים כאלו בחינם ולכך די בזה ברגליים לדבר לאמת טענותיה.

ובהכי אתי שפיר לשון הרמ"א 'ואשתו קובלת עליו' כלומר דסברא הוא שאינה מעיזה פניה בפני בעלה בדברים שהוא יודע אם נכונים הם או לא ולכך בעדות שראו אותו עם מנאפים הוה רגליים לדבר שטענתה אמת ויש לכופו לגרש כמבואר ברמ"א ע"ש.

וכן הסכים עמו שם הגר"ש בן שמעון שליט"א (סימן כ) בערעור שנדחה ע"ש. וכיוצא בזה כתבנו בעבר בבית הדין בפתח תקוה (תיק 981250/3) שהרי טעמא דמילתא שכופין לגרש בעל הרועה זונות לפי שאין דעתה של האישה סובלת זאת ואינה יכולה לגור עמו.

ודון מינה לנדון דידן דסגי אף באומדנא דמוכח שהוא כך כדי שדעתה של האישה לא תסבול להמשיך לחיות עמו ועם הלעז שעליו ולפיכך יש מקום לחייב את המשיב בגט הן מחמת הנטען עליו והן מחמת השם רע שמשיאה בשכנותיה וכמבואר.

טענת מאיס עלי

אולם בר מן כל דין, טענות המבקשת על המשיב שקבלו חיזוק מהעדויות שנשמעו, וודאי בכלל אישה הטוענת מאיס עלי, ובפרט כאשר יש אמתלא לטענתה ולפיכך אין מקום לחייבה לשוב לבעלה.

וכן מבואר בשולחן ערוך (סימן עז סעיף ב) שפסק וזה לשונו:

האישה שמנעה בעלה מתשמיש היא הנקראת מורדת ושואלין אותה מפני מה מרדה אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להיבעל לו מדעתי [...] אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל [...].

והוסיף הרמ"א (סימן עז סעיף ג וראה בית שמואל סק"ז):

ויש אומרים דכל זה באינה נותנת אמתלא וטעם לדבריה למה אומרת מאיס עלי אבל בנותנת אמתלא לדבריה כגון שאומרת שאינו הולך בדרך ישרה ומכלה ממנו וכיוצא בזה [...] אין כופין אותו לגרש ולא אותה להיות אצלו (טור בשם תשובת מהר"ם מרוטנבורג).

ובשו"ת חוט המשולש (חלק א' סימן ב') כתב לדקדק מתשובת המהר"ם מקורו של הרמ"א דעובדא התם הוה שלא יכלה לברר האמתלא ואף שלא בררה דבריה אין כופין אותה להיות אצלו ע"ש.

וכן מבואר בתשובת הרשב"א (במיוחסות לרמב"ן סימן קלח) שכתב:

האומרת מאיס עלי אינה צריכה לתת טעם ואמתלא לדבריה מפני מה הוא מאוס בעיניה. לפי שכשם שהדעות במאכל כך הדעות באנשים ונשים. וזו שאומרת שהוא מאוס בעיניה ואינה רוצה בו ובכתובתו שומעין לה ע"ש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ושנה ופירש כן גם בחלק א (סימן תקעג) וזה תוכן דבריו:

במה שהסתפקתם במה שאמרה היא מאיס עלי אם נישחש שענינה נתנה באחר מפני שהוא חזק ותקיף בחור כארזים ואיש כזה אין בו שום דבר לתלות בו שיהיה מאוס עליה [...]. ואינה יכולה לומר מאיס עלי אלא במה שאפשר שיש לו דבר שהוא מאוס אבל לא על איש יפה תאר וחזק כמו שאמרתם [...] אינו זה שאין החן והמיאוס תלויים אלא ברצון הלב. וכמה אנשים מכוערים מוצאין חן בעיני בעליהן ובעיני נשיהם ויפים וטובים וסברי טעם בעיניהם אלא אין הכול תלוי אלא ברצון הבעל.

אם צריכה אמתלא בטענת מאיס עלי

וכן נראה עוד מתשובת הרשב"א (חלק ז סימן תיד) ע"ש. הן אמת שכתב הרב המגיד (פרק יד מהלכות אישות הלכה ח) בשם התוספות והר"מ שאף לדברי האומרים דבטענת מאיס עלי כופין להוציא, היינו דוקא בנותנת אמתלא לדבריה וטענה הנראית למה הוא מאוס עליה, והביאו הבית יוסף (סימן עז) וסיים שכן כתבו המרדכי והרא"ש (סימן לה) בשם הר"מ ע"ש.

וכתב עוד (בסוף הסימן שם בבית יוסף) בשם הרשב"א בתשובה, שאינה נאמנת במה שאומרת מאיס עלי עד שנכיר מתוך דבריה שהוא מאוס בעיניה כמו שאמרה. וסיים הבית יוסף שזה כדברי הר"מ הנזכר וכבר כתבתי כן בסימן זה בשם כמה גדולים ע"ש.

ולכאורה הני מילי סתראי נינהו (כתובות פה). שהרי הרשב"א עצמו שנה ופירש שהאומרת מאיס עלי אינה צריכה לתת אמתלא לדבריה, וכמבואר.

והלום מצאתי בשו"ת יביע אומר (חלק ג אבן העזר סימן ח אות ב) שכתב ליישב בשם המהרימ"ט (חלק ב אבן העזר סימן מ) דלעולם אין האישה צריכה לתת טעם לדבריה למה הבעל מאוס עליה כדברי הרשב"א בתשובה, אך מכל מקום בית הדין צריך להכיר ולבחון מדבריה שכן הוא האמת שהוא מאוס בעיניה וכמבואר בתשובת הרשב"א שהביא הבית יוסף עכת"ד.

וקצת קשה, שהרי אחר שהביא הבית יוסף את דברי הרשב"א שצריך להכיר מדבריה שבעלה מאוס בעיניה סיים שכן הוא דעת הר"מ וכמו שכתבתי בשם כמה גדולים ע"ש. נמצא שהבית יוסף השווה את דעת הרשב"א לדעת הר"מ לכל דבר, ומבואר שאינה נאמנת לומר מאיס עלי בלא לתת טעם לדבריה. וזה שלא כדברי הרשב"א בתשובה.

ושוב מצאתי ביביע אומר (חלק ה אבן העזר סימן יג אות ז) שכתב בשם מהרי"ש צרור בשו"ת פרי צדיק (סימן ב), דמה שכתב מרן בבית יוסף דסבירא לרשב"א כדעת מהר"ם, אפשר שהוא משום שלא ראה מרן את תשובת הרשב"א שבמיוחסות שמפורש בה שאין צריכה שום אמתלא ע"ש. וכן כתב עוד מרן הראש"ל בפסקי דין רבניים (חלק ו עמוד 345) ע"ש.

וגם זה קצת קשה, שהרי הרשב"א גילה דעתו לא רק בתשובות המיוחסות לרמב"ן, אלא גם בתשובתו הרמתה בחלק א (סימן תקעג) ולדברי הפרי יצחק נמצא שהבית יוסף השווה את דעת הרשב"א לדעת הר"מ לא ראה גם את תשובה זו של הרשב"א. וי"ל.

ועל כל פנים כן מפורש גם בתוספות רי"ד (כתובות סד). שכתב אמרה מאיס עלי אנוסה היא בדבר ולא מדעתה עושה כן ואפילו אישה כשרה אי אפשר לה להיבעל לשנוא לה, שהרבה פעמים אישה מואסת בבעל ואף על פי שאין שום מום ניכר בו, וזה דומה לאדם שאינו יכול לאכול מאכל הנתעב לו ע"ש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומבואר בדבריהם שהטוענת מאיס עלי אינה צריכה לתת טעם לדבריה וקל וחומר במקום שנתנה אמתלא לדבריה דודאי שאין לחייב אותה לחיות עם בעלה.

וכיוצא בזה כתבו בפסקי דין רבניים (חלק ג עמוד 89 פסק דין מכבוד הדיינים הרב י. הדס הרב י.ש. אלישיב והרב ב. זילטי זצ"ל) ונדפס גם בקובץ תשובות (חלק ב סימן צא) וכדלקמן:

כתב הרמב"ם (פרק יד מהלכות אישות הלכה ח) 'האישה שמנעה בעלה מתשמיש המטה היא הנקראת מורדת, ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להיבעל לו מדעתי כופין אותו להוציא לשעתו לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה'.

ובנקודה זו שאין האישה משועבדת לחיות עם מי ששנאו לה נראה שאין חולק על זה וכמו שאין חיוב על אישה חולנית אשר התשמיש קשה לה לחיות חיי אישות, כי לחיים ניתנה ולא לצער, הוא הדין כשהבעל שנאו עליה וכמו שכתב הרמ"א (סימן עז סעיף ג) אבל בנותנת אמתלא לדבריה (למה היא אומרת מאיס עלי) [...] ואין כופין אותה להיות אצלו [...] שאין האישה יכולה להתגבר על רגשי שנאה שהתפתחו אצלה [...].

ולפי דרכנו למדנו שהטוענת מאיס עלי אף שלא בררה דבריה אמרינן שאין מחייבין אותה לחיות עם בעלה משום שהיא מוחזקת בגופה שלא לדור ולחיות עם מי שמאוס עליה. וכן מפורש בשו"ת הרשב"ש (סימן צג) ע"ש.

וכתב בשו"ת היכל יצחק (אבן העזר א סימן ב) דמאיס עלי הוא לא רק ענין של שנאה, אלא בחילה נפשית להיבעל לגוף זה, והוא סוד מסודות הנפש, ובזמננו חכמי הרופאים גילו מחלה הידועה בשם מחלת המגע והיינו שמסיבה שאי אפשר להתחקות על טיבה, בן אדם נפשו סולדת מלנגוע בבן אדם ידוע או בחפץ ידוע וזה יש לו מקום באישה נשואה לבעלה [...] ע"ש. (והובא גם בפד"ר חלק יא עמוד 204 ועוד). ומשכך בהעדר הסכמה אין מקום לבקשת 'שלום בית'.

דעת הפוסקים בטענת מאיס עלי

והנה פסק הרמב"ם (פרק ד מהלכות אישות הלכה ח):

האישה שמנעה בעלה מתשמיש המטה היא הנקראת מורדת ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להיבעל לו מדעתי כופין אותו להוציא לשעתו לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה.

אולם הטור (סימן עז) כתב שרבנו תם (בתוספות כתובות סג:) פירש שלעולם אין כופין אותו לגרש [...] וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ע"ש. ומרן הבית יוסף (שם) כתב שרבים לוחמים על דברי הרמב"ם וסברי מרנן שאין כופין את הבעל לגרש בזה ושכן כתב הרא"ש בתשובה (כלל מג סימן ו) ז"ל:

אף על פי שרבינו משה כתב דכי אמרה מאיס עלי כופין אותו להוציא, רבינו תם ור"י חולקין עליו, וכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא למה נכניס ראשינו בין הרים גדולים לעשות גט מעושה שלא כדין ולהתיר אשת איש ועוד כי בעוונותינו בנות ישראל הן פרוצות בזמן הזה ואיכא למיחש שמא נתנה עיניה באחר וכל המעשה בטענה זו מרבה ממזרים בישראל.

איברא שהרא"ש גופיה בתשובה (כלל לה סימן ב) כתב:

כך היה מעשה שאלמנה אחת בת גדולי מלכותנו היה דר עמה בביתה מלמד תינוקות ואירע שקדשה בפני שני עדים [...] ויראו רבותי אם יש לכופו ליתן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גט, כי היא אומרת שמואסת בו וקודם שתנשא לו היא רוצה להיות עגונה כל ימיה [...].

אם נראה לכם [...] שעשה שלא כהוגן נהי דקידושין לא נפקיע מכל מקום יש לסמוך בנדון זה על דברי קצת רבותינו שפסקו בדינא דמורדת דכופין אותו לגרשה. אמנם יש לנסות אם יוכלו לפייסו בריצוי כסף ואם לא יאות אני נגרר אחריכם לכופו לגרשה.

הרי שהרא"ש סמך על דעת הרמב"ם לכופו לגרש בטענת מאיס עלי וזה שלא כמו שכתב בתשובה (כלל מג סימן ו) שכל המעשה בטענה זו מרבה ממזרים בישראל.

והראשון לציון הגאון רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל בשו"ת מעשה איש (אבן העזר סימן יב) אך בחלקו'ת ישית למו כדלקמן:

דדוקא בדליכא שום צד אמתלא לדבריה שאומרת מאיס עלי בלי שום טעם וכופין אותו להוציא מרבה מזרים בישראל, אבל אי איכא ריח אמתלא לדבריה, סומכין לכתחילה כי ההיא דהרא"ש שהייתה בת טובים ואינו ראוי שידבק בה ולכך כופין.

ונמצא לדבריו שאף לדעת הרא"ש שאין כופין בטענת מאיס עלי, מכל מקום כאשר יש ריח אמתלא שפיר דמי לכופו על הגט. גם בשו"ת יביע אומר (חלק ג סימן יח אות ג) חילק כיוצא בזה ונסמך על מה שכתב בשו"ת חוט המשולש (סימן לה) שדעת מהר"ם מרוטנבורג שאף שאין כופין בטענת מאיס עלי משום דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר, מכל מקום אם נתנה אמתלא לדבריה כופין אותו לגרש ושכן כתב בשמו הרא"ש בפסקיו ע"ש.

אמנם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ה סימן כו) כתב דמעיקרא אין לדמות כלל תשובות הרא"ש זו לזו, שרק במקום שעשה שלא כהוגן והיה מקום לדון אף על הפקעת קידושין בזה צרף הרא"ש את דעת הרמב"ם לכופו לגרש, מה שאין כן כאשר הקידושין היו ברצון ורק זמן רב לאחר מכן באה האישה בטענת מאיס עלי, שאין טענתה טענה ע"ש וכבר חילק כיוצא בזה רבנו החזון איש (סימן סט אות כג) ע"ש.

אמור מעתה שכפיה בגט בטענת מאיס עלי במחלוקת היא שנויה. אולם רבנו יונה (שיטה מקובצת כתובות סד.) כתב דאף לפוסקים שאין כופין את הבעל בגט מודיעים לו שמצווה עליו לגרש ואם לא יגרשנה מצווה לקרותו עברייך וכמו שכתב זה לשונו:

דאף על גב דאין כופין לתת גט באומרת מאיס עלי היינו כפיה בשוטים אבל בית דין מודיעים לו שמצווה עליו לגרשה ונותנין לו עצה שיגרשנה ואם לא יגרשנה האי מאי דאמרינן האי מאן דעבר אדרבנן מצווה למקרייה עבריינא.

ורבנו תם היה אומר שאפילו זה לא נאמר לו אלא שאם יבא להימלך אם יגרשנה בלא כתובה בית דין נותנין לו עצה שיגרשנה לאלתר.

והנה באוצר הפוסקים (סימן עז סקט"ז אות כא) כתבו שדברי רבנו יונה צריכים תלמוד שתחילה כתב 'מצווה לגרשה' ושוב כתב 'נותנים לו עצה' וסיים 'אם לא יגרשה הוי עברייך' והרי אין קוראים עברייך אלא למי שעבר על הוראת חכמים ולא לעובר על עצת חכמים ע"ש.

אולם הגר"ח איזרר שליט"א בשורת הדין (חלק ב עמוד סד) – קיח ושנה ופיר'ש כן בפסק דין מיום ז' תשרי תשע"ב 5.10.11 תיק מספר 819158/3 כתב, שהעיקר כסיפא שיש עליו חיוב דרבנן לגרשה ומה שכתב תחילה 'נותנים לו עצה' היינו לפי שכל דבר כלפי כפיה הוא כעצה. ושכן מוכח מהמשך דברי רבנו יונה. ועיין עוד אופנים שכתב ליישב שם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואחר שהאריך בזה מסיק התם שיש על הבעל חיוב לגרש ונקרא עברייך כשאנו מגרש, לפי שאותם הרחקות שקבע רבנו תם לטוענת מאיס עלי הן מחמת דשרי למיקרי עבריינא ע"ש. וראה עוד בדברי הגר"ח מוואלוז'ין בספרו חוט המשולש (סימן ב) ואכמ"ל.

והנה הרמ"א גופיה ביורה דעה (סימן רכח סעיף כ) כתב:

אם האישה אומרת ששונאת אותו ונתנה אמתלא טובה לדבריה מתירין לה שלא מדעתו דאפילו אם כבר נשאה האומרת מאיס עלי חייב להוציא.

ולכאורה הני מילי סתראי נינהו (כתובות פה). שהרי הרמ"א באבן העזר (סימן עז סעיף ג) כתב וז"ל ואין כופין אותו לגרש ולא אותה להיות אצלו ואיך כתב כאן שחייב להוציא.

ובטורי זהב (שם יורה דעה סקל"ד) כתב, שדברי הרמ"א 'שחייב להוציא' היינו לדעת הרמב"ם אבל לדידן לא קיימא לן כן, וכמו שכתב באבן העזר ע"ש. ומדלא כתב לחלק בין כפיה לחיוב מבואר דסבירא ליה שלדעת הפוסקים דפליגי על הרמב"ם כשם שאין כופין לגרש הוא הדין שאין חייב לגרש.

אמנם מרן הראש"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ג אבן העזר סימן יח אות יג) בחלקות ישית בין כפית גט לחיוב גט, ויש לפרש דברי הרמ"א כדעת רבנו יונה דבטענת מאיס עלי חייב לגרשה והיינו מכח המצווה שהרי אם לא יעשה כן שרי לקרותו עברייך, אלא שאין כופין אותו על כך אך שפיר הוה חובה.

וכיוצא בזה פירש הגר"ש ורנר זצ"ל בספרו משפטי שמואל (סימן כב אות ד) שכתב:

מקור דברי הרמ"א הם משו"ת מהר"י ווייל (סימן קלז) והרמ"א שינה מלשונו דהר"י ווייל כתב דאפילו אישה שישבה תחת בעלה ימים רבים [...] כופין אותו להוציא, והרמ"א שינה לשונו ודקדק וכתב חייב להוציא כיון דלא קיימא לן כהרמב"ם שכופין אבל פסק שחייב לגרש אם אשתו טוענת מאיס עלי וזהו כדעת הרבנינו יונה.

גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ה סימן כו אות ד) דקדק מדברי הרמ"א שאין שיטת הרמב"ם דחוויה מההלכה ע"ש. וכיוצא בזה כתב מדיליה הגר"ש דיכובסקי שליט"א בשו"ת לב שומע לשלמה (סימן ז) שאף לרמ"א דפליג על הרמב"ם במאיס עלי ניתן לחייב בגט וכדמוכח מדבריו ביורה דעה (שם) וכמבואר.

וכן מפורש במאירי (כתובות סג): שכתב:

וקצת חכמי הדורות מפרשין בדבריהם יחייב לה גיטא שחייב אלא שמכל מקום אין כופין אותו.

ונראה כוונתו כדעת רבנו יונה שהבעל חייב לגרש ולכך שרי לקרותו עברייך כשלא מגרש אלא שאין כופין אותו. וכך פירש גם במשפטי שמואל (שם) ע"ש.

אכן מדברי הש"ך (שם סקנ"ו) נראה שאין ראייה כלל מדברי הרמ"א שהרי מקורו בתשובת מהר"י ווייל (סימן קלז) וכפי שפסק בשולחן ערוך שם:

איש ואישה שקבלו חרם או שנשבעו זה לזה לישא זה את זו [...] אבל אם האישה אומרת ששונאת אותו ונתנה אמתלא טובה לדבריה מתירין לה שלא מדעתו דאפילו אם כבר נשאה האומרת מאיס עלי חייב להוציא.

ובמקור תשובת מהר"י ווייל הוסיף:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואפילו לרבנו תם ויתר גדולים שכתבו שאין כופין אותו להוציא הני מילי באישה נשואה כבר דאין כופין להוציא אלא אותם השנויים במשנתנו (כתובות עז). אבל באישה זו כיון שאינה נשואה לו כולהו מודים דאין כופין אותה להינשא לו.

וכן כתב הש"ך שם (סקנ"ו) דאפילו מאן דפליג באבן העזר שאין כופין להוציא היינו באישה הנשואה מה שאין כן הכא. וכוונתו פשוטה לפניה שדוקא בנשואה נחלקו הפוסקים אם יש לכופו לגרש משום חומרת אשת איש אבל כשלא נישאה ורק קבלו על עצמם בחרם להינשא ושוב טוענת מאיס עלי ודאי שיש להתיר השבועה. ומעתה אין כל ראייה מהרמ"א שהטוענת מאיס עלי חייב לגרשה דהרמ"א הביא דעת הרמב"ם שבנשואה כופין לגרשה ללמוד בקל וחומר לאינה נשואה שמתירין שבועתה.

ועל כל פנים הא קמן דברי הפוסקים ועל צבאם מרן הראש"ל זצ"ל שפרשו דברי הרמ"א דאף שאין כופין על הגט בטענת מאיס עלי מכל מקום חיובא מיהא איכא.

מנהג בתי הדין

הן אמת שבתי הדין לא השוו מדותם בטענת מאיס עלי באמתלא מבוררת, שיש שפסקו לכופף את הבעל לגרש ראה בפסקי דין רבניים (חלק א עמוד 18) וכן נפסק שנית (חלק ח עמוד 124). ועוד בה שלישיה (חלק ג עמוד 224) אודות בעל שניסה לפגוע באשתו 'יש לומר דבכגון אמתלא גדולה ומבוררת כנידוננו כולי עלמא לא פליגי דכייפינן כי גם שבוי חרב אינה נתונה למות בידי שוביה. ועל ארבעה ל'ו אשיבנו (חלק טו עמוד 145 ואילך) ובדברי הגר"ח שאנן זצ"ל שם ונדפסו גם בספרו עיונים למשפט (סימן נו) ואכמ"ל.

ויש שפסקו שהבעל חייב לגרש את אשתו וכמבואר בפסקי דין (חלק ז עמוד 204 פסק דין מהראש"ל הגר"י נסים הגר"ש אלישיב והגר"א גולדשמידט זצ"ל) דלעולם בטענת מאיס חייב לגרשה אלא שאין כופין דמי בוחן כליות לדעת אם אכן מאיס ולכך אין מקום לכפיה אך ודאי חייב הוא לגרש ע"ש.

ובפסקי דין רבים כתבו שיש לפחות לצרף דעת הרמב"ם לשאר סיבות (חלק ה עמוד 157) כיון שבאמתלא ברורה רבים מסכימים לדעת הרמב"ם וסיימו שם 'אמנם יש שחולקים על זה אבל אפשר לצרף דעה זו לנדון דידן'. וכן מבואר עוד (חלק א עמוד 38 וחלק ד עמוד 251 ועוד) דבאמתלא מבוררת מצרפים דעת הרמב"ם לנימוקים נוספים.

ומאידך יש שכתבו דבטענת מאיס עלי אפילו יש לה אמתלה מבוררת אין כופין אפילו בדברים ואין מחייבים (חלק ז עמוד 3 וחלק יב עמוד 103 ועמוד 339 וע"ע חלק ד עמוד 244).

וכתב הגר"ח איזרר (שם תיק 819158/3) שאף הרא"ש (כלל מג סימן ח) דפליג וסבירא ליה שאין כופין את הבעל לגרש היינו רק משום דחיישינן שמא האישה משקרת כשטוענת מאיס עלי ובאמת אינו מאוס עליה. ולכך לדינא פסק הרא"ש (כלל מג סימן ו) דאם כבר נעשה מעשה וכפו גט בטענת מאיס עלי לא תצא והגט כשר (ושלא כרב המגיד).

וביאר שם דאפשר שהוא משום ספק ספיקא שמא הלכה כרמב"ם שאפשר לכפות על הגט ואף לדעת רבנו תם שאין לכופף על הגט שמא האמת איתה דאכן מאיס עלי ואינה משקרת ואף שלעניין כפיה יש לדון בזה, אבל לענין חיוב גט יש מקום לסמוך על ספק ספיקא גם לכתחילה ע"ש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכבר כתב כן בשו"ת יביע אומר (חלק ג סימן חי אות ד) ליישב דעת הרשב"ש שבאמתלא ברורה כופין לגרש והיינו מכח ספק ספיקא כדבר האמור ע"ש. ובפרט שגם רבנו חננאל (במורכי כתובות סימן קפו) סבירא ליה כדעת הרמב"ם וכן כתב הר"ן (שו"ת סימן יג) בשם קצת רבותינו הצרפתים. וכן דעת הגאונים כמו שכתב הרי"ף (כתובות כז). וכך העיד הרמב"ן במלחמות (שם).

וכתב עוד שם (אות ה) שכבר העיד בגדלו מהר"א בן טוואה בשו"ת חוט המשולש (סימן לה), שדעת רש"י רשב"ם הסמ"ג ור"י שכופין בטענת מאיס עלי. ע"ש.

והוסיף עוד הגר"ח איזרר (שם) בשם הגר"י כהן זצ"ל אב"ד ירושלים שכל הספקות בדין זה שיש בפסקי דין רבניים (בשנים תשט"ו – תשכ"ח) הן מחמת שלא ראו את פסק הדין המקיף של הראי"ה קוק זצ"ל בעזרת כהן (סימן נה – נו נדפס בשנת תשכ"ט) שיש חיוב גט במאיס עלי כשאינה משקרת, ואילו היה ידוע להם בעבר היו סומכים עליו ולא מתלבטים ע"ש.

תקנת הגאונים

וכתב בהגהות אשרי (כתובות פרק ה סימן לה):

רב האי גאון כתב אף על פי שאין לכופף את בעלה מכח הלכה מכל מקום גאוני הישיבות של בבל תקנו שכופין את הבעל ליתן גט מיד. ויותר מג' מאות שנה היה בימיהם שנכתב זו התקנה [...] . וכן כתב רבינו גרשון מאור הגולה שכופין.

ומקור התקנה בתשובת הגאונים חמדה גנוזה (סימן פט) בשם רב נטורנאי גאון, ותשובת הגאונים שערי צדק (חלק ד שער ד סימן טו) בשם רב שרירא גאון. וכן כתב גם באור זרוע (חלק א סימן תשנ"ד) שגאוני הישיבות של בבל רבנן סבוראי שהיו אחר ההוראה תקנו שיכופו את הבעל ליתן גט למורדת מיד וכן כתב בה"ג וכך כתבו גם רב האי ורב שרירא וכל הגאונים שיותר מג' מאות שנה היה בימיהם שנתקנה זו התקנה ואין לזוז ממנה. וכן כתב בנו בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן קנז) ע"ש.

הן אמת כתב בשו"ת הרשב"א (חלק ו סימן עב) כתב שלא פשטה תקנת הגאונים ברוב המקומות ואף הם שמא לא תקנו אלא לדורם לצורך שעה אבל עכשיו אין מקילין בדבר וכיוצא בזה כתבו גם בשו"ת הרא"ש (כלל מג סימן ח) ורבנו זרחיה בעל המאור (פרק אף על פי) ע"ש.

אולם הרמב"ן (פרק אף על פי במלחמות) העיר שמדברי הרי"ף נראה שלדורות תקנו ונהגו בה עד ימי רבינו ז"ל וכחמש מאות שנה שלא זזה תקנה זו מבניהם. וכן כתב גם בחידושו (כתובות סג:) ע"ש.

וכתב הבית יוסף (סימן עז) בשם הרשב"ש (סימן צג), שאפילו האומרים שאין כופין לגרש בטענת מאיס עלי משום דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר ופליגי על הרמב"ם, הן הם יודו כשיש אמתלא והוכחה לדבריה דלא חיישינן שעניניה נתנה באחר שכופין אותו לגרש ע"ש.

וכיוצא בזה כתב בשו"ת התשב"ץ (חלק ב סימן ח) אודות אישה שבעלה מצער אותה וז"ל:

קרוב הדבר בזה שיוציא ויתן כתובה דקיימא לן לחיים ניתנה ולא לצער דנפקא לן מקרא דכתיב כי היא היתה אם כל חי [...] ואפילו במדיר את אשתו בדברים שאין לה צער כל כך אמרינן יוציא ויתן כתובה כדאיתא בהמדיר [...] כל שכן בצער תדיר שיש לנו לומר יוציא ויתן כתובה לפי שאין אדם דר עם נחש בכפיפה [...] ואפילו לכופף אותו להוציא יש לדון קל וחומר מבעל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פוליוס (שם עז). דהשתא מפני ריח הפה כופין מפני צער תדיר שהוא מר
ממות לא כל שכן [...] עיין שם.

וכן כתב עוד התשב"ץ (חוט המשולש חלק ד טור ג סימן לה) שלדעת מהר"ם מרוטנבורג אף
שאינן כופין את האיש לגרש בטענת מאיס עלי דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר מכל מקום אם
נתנה אמתלא לדבריה כופין אותו לגרש. ועיין עוד במהר"ח אור זרוע (סוף סימן קכו וסימן קנה)
ע"ש.

מאיס עלי בזמן הזה

ומרן הראש"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ג סימן חי אות יג) האריך בזה טובא מפי ספרים
וסופרים ומסיק התם:

אפילו לדעת הפוסקים שאינן כופין אותו להוציא בטענת מאיס עלי יש
אומרים שמצווה מוטלת על הבעל לגרשה וכל שכן כשיש חשש שעל ידי
השהייתו תצא לתרבות רעה וכדאשכחן בשטה מקובצת (כתובות סד). בשם
רבנו יונה [...] וגם אני בעניי אומר שבזמן הזה דאחסור דרי בארצות החופש
והדרור ואיש הישר בעיניו יעשה ורבתה החוצפה בעולם, והניסיון הורה
שכאשר עוזבות את בעליהן בטענת מאיס על, ואשתהויי אשתהו מבלי
לפטורם בגט, הולכות ויושבות עם גברים אחרים, וגם בוש לא יבושו גם
הכלם לא ידעו ומרבין ממזרים בעולם [...] בעקבתא דמשיחא כי השתא ראוי
להתחשב מאד בתקנת הגאונים וכל שכן כשהיא צעירה ויש חשש ממשי
שתצא לתרבות רעה ואין סיכויים כל כך שתחזור לבעלה. שנראה שהרוצה
לעשות מעשה לכופו להוציא יש לו על מה שיסמוך שהרי חזרה חששת
הגאונים פן תצא לתרבות רעה למקומה והכול לפי העת והזמן.

וכן ראיתי לגדול הדור האחרון הגר"ח פלאג"י בשו"ת חיים ושלום (חלק ב
סימן לה) שכתב:

כל שעברה שנה או שנתיים לכל היותר מיום שנפרדו זה מן זה נראה
דכופין אותו לגרש. דאיכא תרתי, לאיש שלא יוכל לעמוד בלא אישה
וגם לאישה עצמה שאינה יכולה לעמוד בלא איש. וכל שכן היכא
שהיא ילדה דחיישינן דילמא נפיק מינה חורבה, בהיותה אסורה
בכבלי העיגון, ופוק חזי כמה הקילו הפוסקים בעיגונא דאיתתא,
ובפרט כשהיא צעירה, עד שהפריזו לומר דסמכינן על סברא יחידאה.
וכל שכן שהחיוב מוטל על כל דיני ישראל להקל בזה, כדי שלא יבאו
לידי תקלה מצד האיש ומצד האישה עכ"ד.

והוא אילן גדול שראוי לסמוך עליו בזמנינו זה. והוא הדין בכל נידון
שאפשר לצרף מחלוקת הפוסקים, לבד טענת מאיס עלי דעבדינן עובדא
להקל. וכתב עוד בשו"ת חיים ושלום (חלק ב סימן קיב) שאם יש מחלוקת בין
איש לאשתו והאישה רוצה להתגרש והבעל מסרב, יש לתת זמן וקצבה
לדבר, ואם המתנינו עד י"ח חדשים וכבר נלאו לתווך השלום ואין להם תקנה,
ונראה לבית הדין שאין תקנה להשלים ביניהם, יפרידו הזוג, ויכופו אותו
לתת גט עד שיאמר רוצה אני. כל זה כתבתי לכבוד השי"ת ותורתו. עכ"ד.

ובפסקי דין רבים סמכו על דברי הגר"ח פלאג"י לעשות מעשה, כמבואר בפסקי דין רבניים
חלק ז (עמוד 111) וחלק ט (עמוד 150) וחלק יא (עמוד 206) וכהנה רבות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הן אמת, שבשו"ת יביע אומר (שם) הביא דברי הגר"ח פלאגי וכתב, ואפשר דלאו כפייה בשו"ת קאמר, אלא בדברים למקרייה עבריינא וכדומה ע"ש. וראה עוד בפסקי דין רבניים חלק ט (עמוד 213) וחלק יב (עמודים 205-207) וחלק יג (עמודים 362-363).

גם בית הדין בחיפה (תיק 580813/1) הביא פסק דין מבית הדין הרבני הגדול (לא פורסם) בו כתבו הגר"א שרמן והגר"ח איזירר שליט"א שאין הכוונה בדברי הגר"ח פלאגי לכוף את בני הזוג לתת גט, אלא זו עצה טובה לדיינים שכאשר קיים מצב של פירוד, יש למנוע מצב של חטא אצל בני הזוג, וכופין על המצוות לעשות הכל כדי להציל את הזוג מאיסור, ואולי גם חובה על בני הזוג להישמע לבית הדין.

אולם מובאת שם דעת המיעוט של הגר"צ בוארון שליט"א שלא הסכים עמהם, וסבר שזו פרשנות שאינה נכונה בדברי הגר"ח פלאגי שהרי שם נאמר היפך דבריהם, שכופין את הזוג ליתן גט, וסיימו שם שדבריו צוטטו פעמים רבות בפדרי"ם ובפסקי דין רבים ע"ש.

והנה התוספות (כתובות ע.) כתבו שלשון יוציא ויתן כתובה נראה דהוה כפיה בשוטים ולבסוף הביאו דעת ר"ח שאין כופין אלא היכא שמפרש בהדיא כופין, אבל היכא דאמור רבנן יוציא אומרים לו כבר חייבוך חכמים להוציא, ואם לא תוציא מותר לקרותך עבריינא ע"ש.

ובשו"ת מהרש"ך (חלק ב סימן קס) דקדק מדבריהם כדלקמן:

עד כאן לא קאמרי התוספות אלא ביוציא ויתן כתובה המוזכר במשנה או בבריתא אבל ביוציא ויתן כתובה שנזכר רק בדברי האחרונים כהרא"ש והר"ן והריב"ש וכיוצא בהם, הבנתו האמתית היא כופין כמו שכתבו התוספות דלשון יוציא משמע כפיה. ורק בלשון חז"ל הקדמונים אפשר לחוש לדעת ר"ח ז"ל אבל בלשון האחרונים שנקטו יוציא ויתן כתובה ודאי היינו כפיה בשוטים דאם לא כן אמאי נקטו לישנא דיוציא ויתן כתובה דאיכא למטעי דכופין ממש הוה להו למינקט כופין בדברים דהוי לישנא דברירא טפי וליכא למיטעי ביה.

אלא ודאי דלשון יוציא שבמשנה היינו יוציא ויתן כתובה, אבל לשון יוציא ויתן כתובה המוזכר בדברי האחרונים ז"ל לא הוי אלא כפיה ממש דלא באו לסתום אלא לפרש. וכל שכן במקום שהוזכר בדברי האחרונים המפרשים ז"ל כופין היינו כפשוטו בשוטי עכת"ד.

ולדבריו ברור שכוונת הגר"ח פלאגי לכפיה ממש וכמו שביאר הגר"צ בוארון שליט"א.

גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ד סימן כא) האריך בזה טובא ומסיק:

מכל האמור יש כר נרחב לדון בדבר כפיה לגרש במקום שישנו בטענת המאיס עלי אמתלא מבוררת, ובית הדין רואה צורך השעה לכוף את הבעל לגרש כדי שלא תצא האישה לתרבות רעה.

ולפי דרכנו למדנו דפשיטא לציץ אליעזר שיש על הבעל חיוב גט ואדרבה הוסיף שיש מקום גם לדון בדבר כפיה לגרש.

כפיה דרך ברירה

וכן נראה מהמשך דבריו שכתב:

מכיוון שעל אף הכול יש עדיין מקום לדיין לומר מה לי ולצרה הזאת להכניס ראשי בין הרים גדולים ולהיכנס לחשש גט מעושה [...] לכן כדי להניח את

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדעת נוסף ונאמר שאופן נהג כפייתנו אנו אינה כאופן הכפייה המדוברת בפוסקים כי אופן הכפייה המדוברת בפוסקים הוא כפייה ממש בשוטים על ידי ישראל או על ידי עכו"ם. אבל אופן כפייתנו הרי היא על ידי פסיקת מזונות, שאם אין הבעל נענה לפסק בית הדין לגרש פוסק בית הדין מזונות לאשתו בלי לחייב אותה לשבת תחת בעלה. ואם כן אין זה נקרא ממש כפיה לגט אלא כפיה דרך ברירה, או לגרש או לשלם מזונות לאישה ובאופן כזה אנו יוצאים מידי החשש של עשיית גט מעושה.

וציין שם שכיוצא בזה כתב בשו"ת פרי צדיק (סימן יז) וכן כתבו הבית מאיר (סימן קנד סק"ד) והרב פתחי תשובה (שם סק"ח) שחייבו במזונות כדי שיסכים לגרש ע"ש. וסוף דבר העלה דמי שעדיין לבו נוקפו אפשר לו להתחכם בלי להזכיר כלל גם ענין ברירה זו כי אם להחליט שאין חיוב על האישה לגור עם בעלה ועל הבעל לתמוך בה בדירה ומזונות כשהיא יושבת בנפרד ממנה. (א"ה, כיוצא בזה כבר מבואר בריב"ש (סימן קכז) ע"ש).

וכיוצא בזה כתב הרי"ח הטוב ברב פעלים (חלק ד אבן העזר סימן ט) על אודות מי שארס אישה על אשתו ובית הדין אסרו עליו לקחתה משום תקנת בנות ישראל לפי שיש לו אישה והארוסה טוענת או יכנוס או יפטור ונשאל השם אם אפשר לחייבו במזונות כדי שיגרשה או שמא הוה גט מעושה

וכתב שם לחדש דכל שמחייבים את הבעל וכדי לפטור את עצמו מהחיוב הוא מגרש אין זה גט מעושה. ושכן הסכים מהר"א אשכנזי זצ"ל בספר בני בנימין (חלק א סימן לה) וכתב שהמקור לזה בתשובת המבי"ט והדברים יצאו מפה קדוש התשב"ץ (חלק א סימן א) ע"ש.

וכן הסכים הגר"ש משאש זצ"ל בשו"ת שמש ומגן (חלק ב סימן כט) דאף שאין לכוף הבעל בשוטים כדי לגרש אשתו המורדת אבל יכולים לכוף אותו בשוטים לפרוע המזונות או ליתן גט בדרך ברירה שזה אינו כפיה על הגט אלא רק לקיים שארה לא יגרע ע"ש. ועיין עוד מה שכתב בתבואות שמ"ש (אבן העזר סו"ס לט) עיין שם.

והרב ציץ אליעזר (חלק ה סימן כו) הניף ידו שנית וכתב:

בהשיתנו אל לבנו להאזין גם להמולת הפוסקים הגדולה העומדים במערכה לצדה השנית של המטבע לכוף לגרש לתקנת בנות ישראל, ובהעריכנו מערכה מול מערכה גם דברי כת האריות השניה הזאת אשר בחלק אחד צועדים בראש רבנן סבוראי שהיו סמוכים לחכמי התלמוד והגאונים ז"ל ואחריהם חבורת הראשונים והפוסקים שהזכרנו [...] ואחרי זאת בקחתנו גם בחשבון חומר השעה המיוחדת שאנו חיים בה בתקופתנו אשר רבו שוטי התורה וכן בראותנו פרצת הדור הצעיר המנוער מתורה ויראת שמים וכשלא מוצא אוזן קשבת לדבריו עושה במחשך מעשיו וכמה פעמים הרי אזנינו שומעות ולא זר מהמכשולים הגדולים שהנשים נכשלות ומכשילות את הרבים באיסור אשת איש ואנו עומדים רפה אונים באין בידינו להעמיד הדת על תלה נדמה לי ששפיר ישנו כמה שכתבתי בספרי שם כר נרחב לתת מקום לדון בכובד ראש בהערכת כל מקרה ומקרה של טענת מאוס עלי ולהשתמש לפי הצורך בכפיה וועל כל פנים בכפיה דרך הברירה שהזכרתי שאין דינה ככפיה ממש].

וכמה גדולים דברי ראבי"ה במרדכי (סימן קפו) שכותב ואמר ראבי"ה אחרי אשר ראינו בה פלוגתא דרבנותא חכמי הדור יתנו לב לפי העניין להעמיד דבר על אופניו שלא תצאנה בנות ישראל לתרבות רעה ע"ש. ולפי הדור שלפנינו נדמה שהחשש של תרבות רעה הוא יותר גדול ויותר חמור מהחשש שיתנו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עיניהן באחר כשלא נדון בה כי אם רק אחרי אמתלא ברורה גלויה ומפורסמת.

ולכן לעניות דעתי נאמנים המה דבריו של המהר"א טוואה בחוט המשולש שכותב שאפילו לדעת הסוברים שלא לכוף אם יש צורך שעה בכפייה יכופו דאין לדיין אלא מה שעניו רואות, ובלבד שתהא כוונת הדיין לשם שמים ויחקור על הדבר כראוי ע"ש.

גם הגר"צ בוארון שליט"א בספרו שערי ציון (סימן ו) האריך בביאור האי מילתא וסוף דבר מסיק:

אמור מעתה שבלא ספק בית הדין שיסמוך על פיתגמא דנא לכוף כשרואה צורך בכך כדין הוא עושה ותבוא עליו ברכה כדי שלא תצאנה בנות ישראל לתרבות רעה ח"ו.

ואף על פי שמאידך גיסא מצינו כמה וכמה מהראשונים דנדו מהאי תקנתא. וגם מרן ז"ל לא סבירא ליה כהרמב"ם בזה, אפשר דזה משום שדורם כשר היה בעניינים אלו יותר מדורותיהם של הגאונים. אבל ביחס לדורנו שהפרוץ מרובה לאין ערוך על העומד לא כיוונו.

ותבנא לעיקר דינא, דעל הדיינים לבדוק כל ענין וענין לגופו ובמקום שיש חשש קלקול או שהבעל רע מעללים וכל כוונתו רק לגוזלה ולסחוט ממנה ממון ושלא מפני אהבתו אליה אינו רוצה לגרש יש לאחוז בדרכי הכפיה במישרין או בעקיפין במזונות או כיוצא בזה עד דמקרי פסוקא דגיטא ושלום על דייני ישראל.

וכיוצא בזה כתב גם ראב"ד פתח תקוה הגר"מ מלכה זצ"ל בספרו מקוה המים (אבן העזר סימן ל) ע"ש.

ועל כל פנים בנדון דידן לא נדרשנו כלל לכפיה אלא לחיוב, ולאור האמור הדבר ברור כי על הבעל לגרש את אשתו. וכן נראה גם מדברי הרב ישכיל עבדי (חלק ו סימן כא) כי בטענת מאיס עלי מבוררת הבעל חייב לגרש את אשתו ואם לא יסכים ניתן לחייבו במזונות ע"ש.

גם בשו"ת שמע שלמה (חלק ג סימן יט אות י) האריך בזה טובא במעשה שהיה וסוף דבר מסיק:

וכל זה הוא בנדון כפיה בפועל דבזה החמירו הפוסקים מאד, אבל לומר לבעל שהוא חייב לגרש נראה שידודו גם החולקים על רמב"ם וסיעתו שהבית דין צריכים לומר לו שהוא חייב לגרשה כשבאה באמתלא הנראית לעיני בית הדין.

וראה עוד שם (סימן כ) שהערעור שהוגש על פסק הדין הנזכר נדחה במדוכ"ה. וגדולה מזאת חידש הרב ישכיל עבדי (חלק ו סימן צו אות ג) וז"ל:

לענ"ד יש ללמוד שאם היתה הכפייה לשם קיום מצוה אחרת ואגבה נגרר חיוב הגירושין, אף דאינו מאותם שכופים לגרש מכיוון שאי אפשר לקיום המצווה ההיא אם לא על ידי גירושין לא הוה בגדר גט מעושה [...]. שזה הוא מכלל המצוות שכל אדם חייב לשמוע לבית דין ככל אשר יורוהו שעל זה נאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך [...] וזה הסר מדבריהם הרי הוא עובר על כל תסור [...].

אם כן כאשר כופים אותו לכבד דברי בית הדין הרי הכפייה היא לשם קיום המצווה שלא תסור, ואף שמזה נמשך כפיית הגט אם היה המקרה שפסק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדין היה על חיוב מתן גט, מכיוון שאין ענין הכפייה ישר לשם מתן הגט אלא לשם קיום מצוה אחרת שהוא כבוד דברי בית הדין שזה שייך בכל מין ענין ולא דווקא בענייני גירושין לא מקרי גט מעושה.

ואף שלא מצאנו שהתקבלו דבריו למעשה לענין כפיית הגט אך לפי דרכנו למדנו גודל חיוב האדם לשמוע לבית הדין ובפרט שכאמור בשלב זה לא עסקינן כלל בכפייה אלא בחיוב גט כאשר המבקשת טוענת מאיס עלי באמתלא מבוררת וכמבואר.

ועל פי כל האמור מצאנו מעתה פתח פתוח לדון בצווי הגבלה אם המשיב יסרב לגרש וכן מבואר גם בשו"ת מהריב"ל (חלק ב סימן יח) שכתב:

רבינו תם שהוא ראש המחמירים בדין כפיית גט בטענת מאיס עלי, כתב, שמכל מקום יכולים בית דין לגזור שיתרחקו ממנו בכל מיני הרחקות שבעולם [...] עד שיגרש ושב ורפא לו, והסכימו על ההרחקה הזאת הסמ"ק ומהר"י קולון, ולא מצינו מי שיחלוק עליהם [...].

וכן מבואר ברמ"א (סימן קנד סעיף כא) שכתב:

וכל מקום שאין כופין בשוטים, אין מנדין אותו גם כן ומכל מקום יכולין לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו או למול בניו או לקברו [...] עד שיגרש.

ועיין שם בביאור הגר"א (סקס"ז) שכתב דכל זה עושין לו משום שעבר על דברי חכמים, ואין בזה כפייה לפי שיכול להינצל מזה לילך לעיר אחרת ע"ש. וכן מבואר במהרשד"ם (אבן העזר סמן מא) ע"ש. וכן מבואר בדברי הגר"ח צימבליסט בשורת הדין (חלק ה סימן שמד) וראה עוד בתשובות והנהגות (חלק ג סימן תיח ובחלק ה סימן שמד) ובתבואות שמ"ש (אבן העזר סימן ט) שהסכימו לזה, וראה עוד מה שהאריך בזה בשו"ת יביע אומר (חלק ז סימן כג וחלק ח סימן כה) מפי ספרים ומפי סופרים ומשם באר"ה.

לאור האמור מחליט בית הדין כדלקמן:

א. הבעל חייב לגרש את אשתו בהקדם ויפה שעה אחת קודם.

ב. על המזכירות לפתוח תיק סדור גט ולקבוע מועד.

ג. בית הדין מבטל את צו למדור ספציפי בדירת המגורים שניתן לבקשת המשיב בתיק שלום הבית.

ד. במידה והמשיב מסרב להתגרש עליו להודיע לבית הדין עד 14 יום מחתימת ההחלטה, כדי לבטל את הדיון לסדור גט, ולקבוע דיון חילופי לדיון בבקשות המבקשת בכפוף לפתיחת תיק מתאים.

ה. בהעדר תגובה כנדרש, עשוי בית הדין לחייב את המשיב בהוצאות הדיון שיקבע לסדור גט.

ניתן ביום כ"ז בתמוז תשע"ז (21/7/2017).

הרב אברהם מאיר שלוש – ראב"ד הרב שמואל אברהם חזן הרב רפאל זאב גלב